

«سرآغاز با نام و یاد خدا»

راهنمای تدریس مهارت‌های زندگی

دوره‌ی اول دبستان

(ویژه مربیان)

مؤلف:

سعید بی‌نیاز

مقدمه

این کتاب مکمل مجموعه کتاب‌های «مهارت‌های زندگی برای دانش‌آموزان دبستان» انتشارات سرمشق است. آن مجموعه به عنوان کتاب کار دانش‌آموز در نظر گرفته شده و این مجموعه، کتاب کار مربی کلاس‌های اول تا سوم دبستان است.

مهارت‌های زندگی طبق تعریف سازمان بهداشت جهانی: «توانایی انجام رفتارهای سازگارانه و مثبت به گونه‌ای است که فرد بتواند با چالش‌ها و ضروریات زندگی روزمره کنار بیاید.» مهارت‌های زندگی شامل این ده مهارتند:

۱. خودآگاهی

۲. همدلی

۳. ارتباط مؤثر

۴. روابط بین فردی سازگارانه

۵. مقابله با استرس، تروما و فقدان

۶. مقابله با هیجان‌های منفی

۷. تفکر خلاق

۸. تفکر انتقادی

۹. حل مسئله

۱۰. تصمیم‌گیری

این مهارت‌ها به صورت درس اصلی یا فوق برنامه در بسیاری از کشورهای جهان، از پیش دبستانی تا دانشگاه تدریس می‌شود. آموزش این مهارت‌ها تا حد زیادی در پیشگیری از آسیب‌های روانی دانش‌آموزان مؤثر است.

فصل هشتم

مهارت تفکر انتقادی

مهارت تفکر انتقادی یعنی بررسی درست داده‌ها و پذیرفتن یا نپذیرفتن آن‌ها. مهارت تفکر انتقادی کمک می‌کند به جای لجبازی یا ساده‌لوحی، به داده‌هایی که دیگران یا رسانه‌ها به ما می‌دهند، نگاه کنیم.

ویژگی‌های رشدی

کودکان دبستانی به دلیل این که برایشان مهم است در چشم دیگران محبوب باشند، ممکن است از ابزارهایی مثل ادعاکردن هم استفاده کنند. ادعایی که کودکان دیگر ممکن است آن را باور کنند. از طرف دیگر این کودکان در معرض آسیب‌های جنسی و جسمی هستند که مهارت تفکر انتقادی می‌تواند از آن‌ها پیشگیری کند.

کلاس اول

مهارت تفکر انتقادی در کلاس اول با عنوان «فکر» مشخص شده است. به بچه‌ها بگویید بعضی وقت‌ها فکر نکردن باعث چه اتفاق‌های بدی می‌شود. مثلاً در مورد باور کردن حرف غریبه‌ها یا باور کردن خرافات و عواقب آن بگویید.

زندگی بازی

نمایش «اول فکر کن، بعد انجامش بده» یک بازی مفرح برای آموزش تفکر انتقادی است. بچه‌ها باید نقش فکر و بی‌فکر را بازی کنند. به کسی که نقش فکر را دارد کمک کنید به بی‌فکر غلبه کند. البته هر چه فکرهای انتقادی خودانگیخته‌تر باشند، بهتر است. مشکل احتمالی: ممکن است بچه‌ها به دلیل تفکر عینی واقعاً عواقب کارهای بد مثل زدن خواهر کوچک‌تر یا اعتماد به غریبه‌ها را در نیابند. از این فرصت استفاده کنید و تفکر انتقادی را در آن‌ها پرورش دهید.

تمرین زندگی

تمرین درس هفتم روی ادعاهای غیر علمی رایجی مثل وجود بشقاب پرنده، غول، اژدها یا آدم فضایی و تفکر انتقادی در مورد آن‌ها تأکید دارد. از بچه‌ها بخواهید بگویند چرا نباید آن‌ها را باور کرد؟

مشکل احتمالی: ممکن است به دلیل تأثیر همسالان، رسانه‌ها یا حتی خانواده‌ی بچه‌ها، موضوع‌های بحث برانگیزی مثل بشقاب پرنده را باور کرده باشند. از این فرصت استفاده کنید و دلایل وجود نداشتن آن‌ها را توضیح دهید.

داستان زندگی

داستان «قوطی پول» می‌تواند تفکر انتقادی در مورد عمل دزدی را پرورش دهد. ممکن است بچه‌های کلاس اول به دلیل نداشتن تفکر انتزاعی، اخلاقی نبودن دزدی را به خوبی متوجه نشوند. این داستان فرصت خوبی برای پرورش تفکر انتقادی در مورد این رفتار احتمالاً رایج است.

مشکل احتمالی: ممکن است بچه‌ها روی عواقب آنی دزدی تأکید کنند. روی عواقب بلندمدت دزدی و همدلی با فردی که از او دزدی می‌شود، تأکید کنید.

کلاس دوم

می‌توانید آموزش تفکر انتقادی را با خواندن ورودی درس هشتم با عنوان «من اول فکر می‌کنم» شروع کنید. از خاطرات زودباوری خودتان یا هم سن و سال‌های خودتان در کودکی تعریف کنید.

زندگی بازی

بازی «کمکش کن گول نخورد» به بچه‌ها کمک می‌کند در داستان مشهور پینوکیو و فیلم تنهای تنهای تنها فکر انتقادی را دخالت دهند. اگر فیلم را ندیده‌اند، می‌توانید برنامه‌ای برای دیدن این فیلم بگذارید یا خودتان آن را ببینید و تعریف کنید و بعد درس را شروع کنید. حتماً جواب بچه‌ها را بررسی کنید.

مشکل احتمالی: ممکن است بچه‌ها روی تخیل خودشان در مورد بشقاب پرنده تأکید کنند. ضمن احترام به تخیل در مورد تبعات باور کردن این تخیل تأکید کنید.

تمرین زندگی

تمرین درس هشتم کمک می‌کند بچه‌ها فرق بین خیال و واقعیت را متوجه شوند. ممکن است چیزهای عجیبی مثل موش کور یا دایناسور وجود داشته باشند؛ اما اسب پرنده و گول وجود ندارند.

مشکل احتمالی: ممکن است بچه‌ها موجودات خیالی مثل گول را با موجودات واقعی مثل اورانگوتان‌ها یا بشقاب پرنده را با ماشین‌های فضانوردی یا اژدها را با دایناسور اشتباه بگیرند. تفاوت این دو را برای آن‌ها توضیح دهید.

داستان زندگی

داستان «صدف عمو اکبر» به بچه‌ها کمک می‌کند به تفکر جادویی که در مرحله‌ی قبلی زندگی‌شان وجود داشته است، غلبه کنند. از آن‌ها پرسید اگر جای شخصیت اصلی داستان بودند آیا جادوی صدف را باور می‌کردند یا نه و چرا؟

مشکل احتمالی: ممکن است آن‌ها به وسایل جادویی دیگر مثل سکه‌ی شانسی یا خر مهره تأکید کنند. به بچه‌ها آموزش دهید زندگی سرشار از اتفاقات خوب و بد است و بودن این وسایل پیش ما هیچ تأثیری در این اتفاق‌های خوب و بد ندارد.

کلاس سوم

می‌توانید درس را با خواندن ورودی درس هشتم با عنوان «اول فکر می‌کنم» شروع کنید و در مورد ادعاهای عجیب و غریب دیگر از بچه‌ها سؤال کنید.

زندگی بازی

بازی مشهور «صندلی داغ» در این بازی عوض شده و بخش تفکر انتقادی آن یعنی سوال از دروغ‌گو در مورد دروغش پررنگ شده است. سعی کنید همه‌ی دانش‌آموزان حداقل یک بار روی صندلی داغ بنشینند و حتماً همه‌ی بچه‌ها در سؤال کردن مشارکت کنند.

مشکل احتمالی: ممکن است تعدادی از بچه‌های به اصطلاح خالی‌بند در این بازی کشف شوند. معمولاً این کودکان کمبودهایی در خانه دارند. با آن‌ها صحبت کنید. اگر تخصص و اختیار دارید، مداخله کنید و گرنه آن‌ها را به مشاور مدرسه یا منطقه ارجاع دهید.

تمرین زندگی

تمرین درس هشتم روی اتفاق خطرناک گول خوردن از غریبه‌ها تأکید می‌کند و تفکر انتقادی بچه‌ها را در این مورد تحریک می‌کند. حتماً همه‌ی جواب‌های بچه‌ها را بررسی کنید.

مشکل احتمالی: ممکن است بچه‌هایی را پیدا کنید که توسط غریبه‌ها مورد سوءاستفاده‌ی بدنی یا جسمی قرار گرفته‌اند. اگر تأثیر این واقعه بر آن‌ها مانده یا خانواده در این مورد اطلاع ندارند، در صورت داشتن تخصص مداخله کنید و گرنه کودک را به مشاور مدرسه یا منطقه ارجاع دهید.

داستان زندگی

داستان «هدیه‌ی روز مادر» در مورد یکی از مشکلات رایج بچه‌ها یعنی شنیدن ادعاهای بزرگ و زودباوری تأکید می‌کند. از بچه‌ها بپرسید اگر جای راوی بودید آیا این ادعا را باور می‌کردید و چرا؟

مشکل احتمالی: ممکن است در مدرسی که چند قشر اقتصادی با هم درس می‌خوانند (مثل مدارس تیزهوشان) این داستان کاربرد نداشته باشد. در این صورت باید رقم و ادعا را مبالغه‌آمیزتر مطرح کنید یا از خریدن وسایلی مثل ماشین که بچه‌ها اختیارش را ندارند، در داستان استفاده کنید.